

نقد و معرفی کتاب

چراغی که به خانه روا بود

«نظری بر فهرست تازه انتشار طاووس یمانی»

علی صدرایی خویی

در جلد اول این فهرست، ۱۰۴۶ عنوان از میکروفیلم‌های نسخه خطی موجود در اداره عمومی نسخه‌های خطی (دار المخطوطات) شهر صنعت در ۲۸ موضوع معرفی شده است.

ترتیب موضوعات آن چنین است:

ادبیات عرب، تفسیر، فقه، اصول فقه، بلاغت، تاریخ، تجوید و قرائت، تراجم، حدیث، علوم قرآنی، ریاضیات، سیره، خطوط اسلامی، صرف و نحو، سیاست، پژوهشی، عروضی، نجوم و ستاره‌شناسی، علم کلام، شیمی، لغت عرب، منطق، گرافیا، معارف عمومی، ادب و فرائض و تصوف.

این آثار، شامل میکروفیلم نسخه‌هایی است که در فاصله سالهای دهه پنجاه میلادی تا سال ۱۹۸۷ بر اساس

مجموعه‌های ذیل تهیه و تنظیم شده است:

مجموعه اول: این مجموعه، قدیمی‌ترین بخش از این نسخه‌های خطی است که به وسیله هیأت اعزامی اتحادیه عرب، کارشناسی‌آنها در یمن انجام شده و در ۳۴ حلقة میکروفیلم با یکصد و پنجاه و نه عنوان جای گرفته است.

مجموعه دوم: این مجموعه به سال ۱۹۷۴ و با همت دانشکده مخطوطات عربی تصویر برداری شد و مجموعاً ۸۷ حلقه فیلم مشکل از چهارصد و پنجاه عنوان را در بر می‌گیرد. بخش قابل ملاحظه‌ای از این مجموعه در کتابخانه‌های خصوصی یمن قرار داشت که متأسفانه الان از سرنشوشت آنها اطلاع چندانی در دست نیست. شایان توجه است که بخشی دیگر از عناوین این مجموعه، اینک در کتابخانه جامع کبیر صنعت نگهداری می‌شود.

مجموعه سوم: این مجموعه نیز در دارالکتب شهر صنعت قرار دارد که به سال ۱۹۸۳ میلادی در ۶۹ حلقه با یکصد و

فهرست نویسی نسخه‌های خطی و معرفی دست نوشته‌های متون اسلامی، گامی بس ارجمند، در تنومند ساختن شجرة علم و معرفت و شکوفایی آن است. و با انتشار هر جلد فهرست جدید، درهای جدیدی از دانش بر روی محققان گشوده می‌شود.

کتابخانه حضرت آیت الله مرعشی در چند سال اخیر با همکاری وزارت امور خارجه، اقدام بر انتشار فهارس نسخ خطی کتابخانه‌های کشورهای اسلامی نموده که نمونه اخیر آن طاووس یمانی نام گرفته، و این مقال در پی معرفی آن است.

انتخاب عنوان «طاووس یمانی» برای این فهرست، به پاس یاد بود و گرامی داشت مقام علمی و فرهنگی طاووس بن کی سان خواصی همدانی یمانی، از بزرگان تابعین و روات حدیث بوده است که بنا بر نص متون مختلف، خاستگاه ایرانی داشته است.

قرار است مجموعه‌ای از فهارس نسخه‌های خطی موجود در جمهوری یمن با همکاری مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت خارجه جمهوری اسلامی و وزارت فرهنگ جمهوری یمن و کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله مرعشی نجفی در قم، با همین عنوان منتشر گردد که اخیراً جلد اول آن منتشر شده است.

این جلد در اندازه وزیری و ۵۸۲ صفحه در اوخر سال ۱۳۷۹ ش منتشر شده و به کوشش عبدالنواب احمد علی مشرقی و محمد صالح یحیی قاضی تأییف گردیده، و تنظیم آن به عهده محجوب الزویری بوده و کتابخانه حضرت آیت الله مرعشی، انتشار آن را به عهده داشته است.

محمد صالح یحیی القاضی
 «که دو نقطه زیر یا در صفحه عنوان، نادرست است».
 همچنین شروع کتابها در ایران بسم الله است که در
 صفحه قبل از صفحه عنوان قرار می‌گیرد و فهرست مذکور
 فاقد آن است.

نقص عده دیگر این فهرست، علاوه بر غلطی‌های چاپی
 فراوان آن، تکرار عبارتهای زیر در تمام کتاب است: «عنوان
 المخطوط. مؤلف المخطوط، الاجزا، اول المخطوط. آخر
 المخطوط، نوع الخط، تاریخ النسخ، الناسخ، عدد الارواح، عدد
 السطر، المقاس، التشكیل، التنقیط، جهة التصویر، تاریخ
 التصویر مصدر المخطوط الاصلی، ملاحظات» به طوری که هر
 کدام از عبارتهای مذکور در کل
 کتاب ۱۰۴۶ بار تکرار شده که با
 احتساب تعداد عبارتهای فوق در
 کتاب مذکور، معلوم می‌شود در این
 فهرست ۱۸/۸۲۸ هیجده هزار و
 هشتصد و بیست و هشت عبارت
 مکرر و بی ارتباط با فهرست وجود
 دارد. در صورتی که با قرار دادن
 رموزی و تعیین محلهایی برای هر
 کد، نیازی به تکرار این همه عبارت
 یکسان نبود، چنانچه در
 فهرست‌های سابق این کتابخانه که
 استاد اشکوری نوشتهداند، این مسئله
 رعایت شده است.

به این نقیصه علاوه کنید،
 مشخص نبودن عنوان کتابها در
 فهرست مذکور، به طوری که در هر
 صفحه، خواننده به زحمت می‌تواند نام کتاب را پیدا نموده و
 شروع عنوان بعدی را متوجه شود، در صورتی که با انتخاب
 حروف درست برای عنوان کتابها این مسئله، قابل رفع بود.
 اما مسئله دوم که ناچارم اینجا ذکر کنم آنکه، همچنانکه
 در مقدمه این فهرست عنوان گردیده، تهییه و انتشار این
 فهرست، مقدمات و مؤخراتی داشته که با هزینه‌های مربوط
 به آن، دهها جلد فهرست نسخ خطی در داخل ایران، می‌توان
 تهییه نمود.

بیست و پنج عنوان مورد تصویربرداری قرار گرفت، در حال حاضر اصل آثار این بخش در دارالمخطوطات وزارت فرهنگ جمهوری یمن نگهداری می‌شود.

مجموعه چهارم: بخش چهارم از فهرست مذکور، در سال ۱۹۸۵ میلادی به وسیله دانشکده مخطوطات عربی در کویت شناسایی و تصویر برداری گردیده و اصل آنها اینکه، بخش دیگری از گنجینه دارالمخطوطات را به خود اختصاص داده است.^۱

انتشار این فهرست، گام جدیدی است در معرفی آثار دانشمندان زیدیه در ایران و اولین گام در این راستا، اقدام سترگ کتابشناس شهیر، استاد سید احمد حسینی اشکوری - مد ظله العالی - است که قبل از این در سه جلد به عنوان مؤلفات الزیدیه منتشر شده است.

اما دو نکته را در اینجا نباید ناگفته گذاشت. اول مربوط به شکل صوری و ظاهری این فهرست و دوم درباره اولویت چاپ این گونه فهارس.

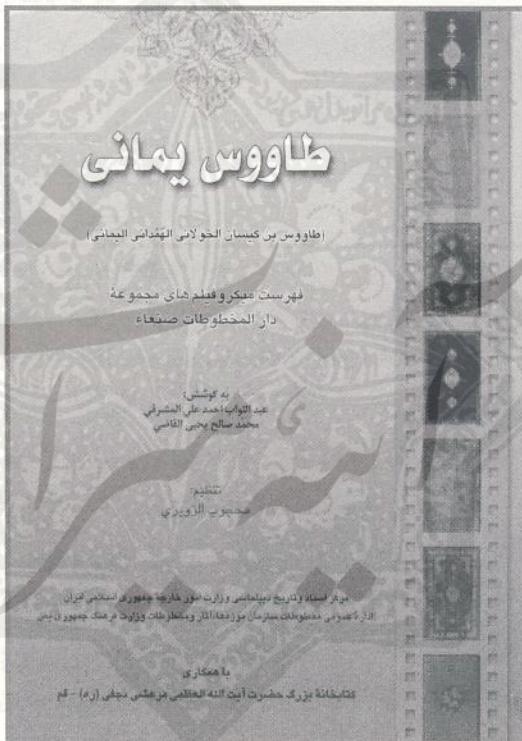
اما مطلب اول، شکل ظاهری: کتاب طاووس یمانی هر چند که طرح جلد و عنوان کتاب و رنگ جلد، کاری بدیع و نو در انتشار فهارس نسخه‌های خطی است. اما نقصهای جدی در محتوای آن به چشم می‌خورد، از جمله این نواقص چند غلط چاپی در صفحه عنوان کتاب است از جمله:

عبارت روی جلد:

طاووس بن کیسان الخلائی الهمدانی یمانی
 عبارت صفحه عنوان:

طاووس بن کی سان الخلائی الهمدانی یمانی
 «با تذکر این نکته که دانشمند مذکور، ایرانی و از شهر همدان بوده و علامت «سکون» بر روی «میم» و در این صورت درست نخواهد بود».

محمد صالح یحیی القاضی

دسترسی به نسخه‌های فهرست شده، در همین کتابخانه و سایر کتابخانه‌های عمومی ایران، با آن مواجه هستند و این علاوه بر هزینه زیادی است که در قبال تهیه عکس از نسخه‌ها از محقق - همراه با سایر تعهدات خارج از عرف تحقیق - اخذ می‌شود.

پس چه شایسته بود هزینه‌های تحقیق و انتشار این گونه فهرستها - که اغلب متون زیدیه را شامل می‌شود - صرف فهرست و شناسایی نسخه‌های خطی کتابخانه‌های داخل ایران و بهبود سرویس دهی در این بخش می‌شد تا دیگر شاهد خون دل خوردن محقق، در نرسیدن به نسخه‌های مورد نظرشان نباشیم، انشاالله.

بهی نوشت

۱. به نقل از مقدمه آقای سید علی موجانی بر طاووس یمانی...

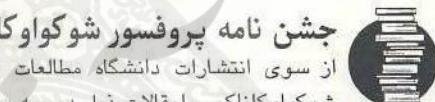
حال سؤال اساسی اینجاست که آیا ما در فهرست نویسی نسخه‌ها و کتابخانه‌های داخلی ایران به میزان قابل توجهی موفقیت داشته‌ایم که مسئولیت شستشوی فیلمهای دارالمخطوطات یمن و هزینه بازسازی و انتشار فهرست آن را بر عهده بگیریم، برای جواب همین سؤال به آمار نسخ خطی کتابخانه آیت الله مرعشی نظر می‌کنیم. تا کنون از نسخ خطی این کتابخانه که تعداد آن طبق آمار رسمی سالهای گذشته بالغ بر ۲۵۰۰۰ (بیست و پنج هزار) عنوان بوده، تنها ۱۲۰۰ (دوازده هزار) نسخه، فهرست نویسی شده و از باقی آن حتی نامی منتشر نشده است. همچنین از میکروفیلمها و عکسهای نسخ خطی این کتابخانه که تعداد آن هنوز اعلام نشده و علی القاعده باید بیش از پنج هزار یا ده هزار عنوان باشد، فقط ۸۰۰ هشتصد عنوان آن، در دو جلد سالها قبل فهرست و منتشر شده است.

علاوه کنید به این مسئله مشکلاتی که محققان در

جشن نامه پروفسور شوکواو کازاکی*

از سوی انتشارات دانشگاه مطالعات خارجی اواسکا در سال ۲۰۰۱، جشن نامه‌ای به عنوان تقدیر از خدمات علمی و فرهنگی شوکواو کازاکی، بامقالات ذیل در سه بخش زبانشناسی، ادبیات و تاریخ و فرهنگ چاپ رسیده است:

شرح حال مختصر و فهرست آثار علمی و تحقیقی پروفسور اوکازاکی، کارنامه خدمات شایان استاد اوکازاکی

زبانشناسی
شکل گرفتن معنی در زبان فارسی؛ شیگه تو موری
مبخشی در زبان سواهیل / سواحلی؛ هیساشی ناکاجیما
مسائل تحقیق زبانهای مرده در زبانشناسی نظری؛ اوسامو هیهدا
طبیعت قید در زبان ترکی...

ادبیات

آتش بازی در دوره قاجار به روایت عین السلطنه؛ هاشم رجب زاده
گفت و گوئی با یک نویسنده برنده جایزه نوبل؛ می‌یامتو
یعقوب قدری عثمان اوغلۇ، دانشمندی رنج کشیده؛ شیگه رو کاتسۇدا
احمد تیمور و چهل مکل؛ شوگو فوجی تی
قبه‌خانه و سخنوری؛ مناظرة شعری در ایران؛ یوکو فوجیموتو
سیندرلا در بغداد؛ کومیکو موری تاکا
روش تحقیق ادب عربی مصر دوره میانه؛ نثوری ناحیه گرانی؛ عواد الغباری

تاریخ و فرهنگ

مبحثی در ادب عرب؛ شین تاکه دا
تعبری درباره آرایش سر با سه شاخ در یک سنگ نقش؛ تاکاشی اوساوا
قصه گوئی در شهری اسلامی و توریستی؛ آکیکو تاکه مورا
کنج پنهان (قصه ایرانی)؛ شین تاکه ها را
بانک استقراری و رابطه اقتصادی و تجاری ایران و روس؛ ماساشی میزوٹا
درباره تعلیمات دینی در مدارس ایران؛ توبوکو موریتا
بحثی در کاربرد کامپیوتر؛ یوشی یوکی تاکاشینا

* از استاد دکتر هاشم رجب زاده که این کتاب را از ژاپن برای مجله ارسال کردند، سپاسگزاری می‌کنیم